

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FŐLELŐS SZERKESZTŐ: Dr. Ferenczi Zoltán.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, RIEGER J. MRE.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (polgári iskola); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

Az érzékek neveléséről.*)

A tapintás azon érzék, mely nem csal meg minket az inger természete felől; meg tudja különböztetni tárgyi okát: a közvetítő mozgást és az okozott alanyi állapotot. Fölismeri az alak részeit vagy az ellentállás különböző fokát. A tapintást épen oly jól használhatjuk, mint a látást, hogy a térben a tárgyak alakját fölismerjük. Sőt ez az első érzék, mely azt meghatározni tanít, de mivel nincs az a képessége, mint a látásnak, hogy együttes benyomásokat fogjon fel, csak rendre ad tudósítást az alak részeiről és ez is oly elvont, mint a matematikai meghatározások. A látás azonban együttes benyomást ad az alakról s ezért legkivált az alak érzéke.

A tapintás egyszersmind a hőmérsék érzéke. S e tekintetben ez az érzék a nevelés által tökéletesíthető. Fejthető egy oldalon annyira, hogy egészen érzéketlen lesz az időváltozás észrehevésére s fejthető a legérzékenyebbé is a másik oldalon. De egyszerre mindkettő kivihetetlen. Ellentálló képességét inkább a fiuknál, fi-nom, megkülönböztetni tudó képességét a leányoknál kellene fejteni.

Valamely érzék hiánya neveli a többiek fontosságát. Pl. a tapintás a vakoknál némileg pótolja a látást. A vakonszülettek tapintó képességéről oly csodákat beszélnek, mi meghaladja azok képzeletét, kik nem való-lának egy érzékek kiváló fejtésére utalva. A vakok nevelőinek nagy alkalmok van oly tapasztalatokat tenni, mik általában értékesek lennének a gyermekek nevelésénél. Anatómiai és élettani szempontból a környi szerveknek megfelelnek az agyi szervek; lélektani szempontból fontos volna, hogy az érzékek minden fejlesztésének feleljen meg az értelmi fejlesztés is mind abban, hogy a benyomások árnyalatai közt különbséget tudjunk tenni, mind abban, hogy uralkodjunk és irá-

nyozzuk az ezen benyomásokra folyó lelki visszahatásokat.

Az érzékek nevelésében tulajdonkép benne van az aesthetikai nevelés is. A szó eredete is csak azt jelenti. Divat lön a modern nyelvekben, hogy e kifejezést: aesthetikai, ellentétbe tegyék e szóval: érzéki. Schopenhauer, ki a szépnek tüneményeit legélesebben elemezte, nem tett egyebet, mint megállapította a minden nyelvben elfogadott kifejezéseket. Azonban nem való-e, hogy a szépnek legteljesebb megnyilatkozásában, egy fölserdült ifju, emberi lényben, az aesthetikai izlés vegyülve van a loghatalmasabb érzéki ösztönnel.

Egyszóval általában használtatik e két szó: szép és rút a hallás és látás gyönyörének vagy nem tetszésének kifejezésére, míg a kellemes és kellemetlen dolgok az alsóbb érzékek szempontjából: jók és rosszak. Azonban ezen moralis jelző ne tegyen vakká e tárgyak iránt. Az ember elég önző, hogy jóknak mondja azon tárgyakat, melyek szükségüket kielégítik, vagy élvezetet szereznek. A jó és rossz fogalma kifejezi azt, hogy a dolgok ránk nézt hasznosak és élvezetesek vagy nem; a szép és rút fogalma a mi érdeknélküli bámulatunkat vagy megvetésünket jelző fogalmak. Érzelmeinkre nézt pedig a jó és rossz jelzi a mi tetszésünket vagy nem tetszésünket, miket az érzések közvetlen okoznak; míg a szép és rút jelentik azon tetszésünket és nem tetszésünket, mit valamely érzés által előidézett tudomás okoz. E szerint mindaz, mi a hallásra és látásra vonatkozik, nem szükségkép aesthetikai dolog és így különbséget kell tenni a hallás és látás egyszerű gyakorlása s ezek aesthetikai nevelése közt.

A német aestheticusok kitűnnek mélységök miatt. A Kant és Schopenhauer-féle aesthetika terén valószínűleg Plato és Darwin megegyeztetése végbe fog menni. Azonban az olasz régi és az új franczia aestheticusok előnye a világosság. Megbecsülhetlenek abban, a hogy megértetik az aesthetikai nevelés fontosságát. Megmutatván, hogy a mit izlésnek hívunk, voltaképp csu-

*) Lásd elejét a „Család és Iskola“ 13-ik számában.

pán csak pillanatnyi lelki szemlélet, közvetítve a forma fogalmi képe által: azt is megmutatták, hogy az izlés nevelése, a mennyiben a látásra vonatkozik, alapjában nem egyéb, mint az értelem nevelése; és mivel értelmének e használatát majd mindenki naponként igénybe veszi, az izlés e nemesítésének egyik főfontosságú tárgyának kellene lenni a népiskolában.

A színek felfogása függ az érzék-szerv képességétől. Vannak betegségek és beteges hajlamok, melyek a színeket megromlították; ilyen a sárgaság. Mások öszszeszeváriják a színeket; e baj neve daltonismus. E baj annyival is különösebb, hogy az ilyen beteg nem a finom árnyalatokat, hanem a fő és mellékszíneket téveszti össze. A nevelésben ennek felismerése annyiban fontos volna, hogy megakadályoztassék az ilyeneknek pl. vasúti szolgálatba lépése, hol szerencsétlenséget okozhat e színvakság.

Ujabbán sokat foglalkoztak a színek felfogásának mennyiségéről a különböző történelmi időkben. Egy német philologus arra támaszkodva, hogy a régi írók csak néhány színt említnek, azt következtette, hogy nem tudtak meglátni több színt szemök alkatánál fogva. Azonban ez tévedés. Ebből csak annyi következik, hogy többnek nem adtak nevet; de hogy a természet minden színeit ismerték, bizonyítják a régi festmények, pl. a Pompei-ben és a Titus fürdőiben talált falfestmények, melyek minden szín iránt finom színérzékről tanuskodnak.

Természetesen vannak foglalkozások, melyek szükségessé teszik a színérzést. A himzőknek, divatárusnőknek, festőknek hivatásukból foly e szükség. Ők azok, kik rendszeren meggazdagítják a nyelvet a színárnyalatok új szavaival. Csak nézzük a historiában egy-egy divatos szín felkapását és eldobását s meggyőződünk, hogy valamely színárnyalat elnevezésének hiánya nem mutatja azt, hogy a színt nem is ismerték. A divatba jött szín nem fölfedeztetik, hanem csak kiválóan ráírnyul a fegyelem és legfőlebb az alkalmazásban tekinthető unak.

A színérzék fejtésében a természetes eljárás a Pestalozzi ideájának megfelelően, a színek osztályozása lenne, akár album formájában, akár a színes tárgyak gyűjteménye által.

A színek természetes rendje ez volna:

- 1) A fekete és fehér s a szürke árnyalatok.
- 2) A szivárvány színei.
- 3) A szivárvány egy színe a rokon színekkel vizsintes rajzban; sorozatuk erősségök szerint egész a fehérbe átmenőleg, függőleges állásban.
4. 5. 6. 7. 8. 9. A szivárvány többi színei épen így.
10. Az összetartozó színek egyik csoportja s ezekből átmenet a szürkére, pirosra, zöldre.
11. A sárga és violaszín.
12. A kék és narancsszín.

Mindez kivihető volna gyapjuval vagy porcellán gyűjteményen is.

A látás gyakorlásának fontossága a formaérzék fejlesztésében, kitűnik abból, ha megvizsgáljuk, hogy miként alakulnak fogalmaink a térről.

A tér szükséges feltétele annak, hogy sok egyszerre létezőt gondolhassunk. Valamely egész dolog együttes meglévő részeinek viszonya egymáshoz és az egészhez: adja nekünk az alak fogalmát. Sok testnek együttes létezése s egymáshoz való viszonyuk adja a távolság fogalmát.

A tért magát semmi szín alatt felfogni nem lehet, az érzékek csak adatokat szolgálhatnak ahhoz, hogy tudomást szerezhessünk róla. Van azonban egy sajátos érzék-szervünk, mely közvetlen érzékelteti velünk ama viszonyokat, melyek közt a térben vagyunk. E sajátos érzékszerv a fülben van s ezt az u. n. félkörös ívjáratok alkotják, melyek nevöket alakjoktól nyerték. Mindenik különböző módon van elhelyezve, úgy hogy mindenik mint különböző helyirány szerve tekinthető: egyik a függőleges hosszúságé, más a függőleges szélességé, harmadik a vízszinteségé.

Ez az, mi lehetővé teszi, hogy mi magunknak számot tudunk adni saját helyzetünkről a térben s abban a magunk állásából a három irányt fel tudjuk fogni s ebből foly, hogy a tért, mint három kiterjedésű tudjuk meghatározni. Azt mondták sokan, hogy a térnek ily három irányú fölfogása csupán egyéni kényszerű szükség. Mathematicusok és positiv tudósok (pl. Helmholtz) foglalkoztak is u. n. hypotheticus geometriával, melyben valamely ideális tért vettek fel végetlen irányú (n) kiterjedéssel, míg az anatomusok zavarban voltak a félkörös ívjáratokkal a fülben, mert ezek hivatását nem tudták. Azonban már ezelőtt sejtették hivatásukat a térről szerzett ismereteinkben, kivált mivel észlelték kórházakban, hogy hiányos volt a térről némely olyanoknak fölfogása, kiknek utóbb eme szerveik bonczolás alkalmával, tökéletleneknek bizonyultak. Utóbb azonban egy physiolog M. de Cyon, pontosan tett vivisectiok által bebizonyítá e tényt.

E félkörös ívjáratok azonban nem adnak nekünk semmi kézzel fogható és határozott tudást a térről, csupán előkészítő munkát végeznek a többi érzékek számára, hogy ezek fölmérhessék a tért a megadott három kiterjedésben. A mióta csak öntudatosan léteünk, mindig volt ismeretünk az alakról és térről legalább mint olyanról, mi a tárgygyal együttjáró. Az a munka, hogy a formáról való tudat miként alakul, egészen meg nem határozható; ennek folyamát megmagyarázni fölötte nehéz volna, legfőlebb úgy volna lehető, ha egy már minden képességeit jól bíró egyén kivételes, új tárgyak kutatása alatt megfigyelné, hogy ezek alakjáról való tudása miként tisztul s lesz határozott. Ezt kivált tudományos kutatásoknál lehetne tenni. Ilyen volt pl. Galilei vizsgálata Saturnusról és holdjairól.

Mielőtt biztos lett volna előtte Saturnus gyűrűsége, nagy zavarban volt, mert a bolygó megvilágított s látható oldalának különböző helyzete a gyűrűvel úgy tűnt föl mint alakváltozás. A gyermek értelmi erejének működése nem lehet kisebb ennél, midőn valami csillogó vagy színes tárgy alakjáról, mely bölcsője fölött függ s biztos látás körén túl van, a tudat lelkében megalakul, habár ez az öntudat fölbredése előtt történik.

(Folyt. köv.)

(Francziából)

Tanulmányok a kávé történelme és dietetici hatásáról.

(Vége.)

Ma ezen desinfectiora már vannak hatalmasabb szereink is; de kellemesebb egy sincs. Ez előtt fél évvel a külföldi lapok valamelyikében olvastam, hogy a legjobb füstölő szer a szobákban a pörkölt kávé illatja, hogy ez egészséges; azt kísérleteim a betegek ágya mellett bebizonyították; mert ezen illat a legfinnyásabb betegekre sincsen kellemetlen hatással. — Empedocles 2000 évvel ez előtt, Agrigentben a Pestist azzal akarta megakadályozni, hogy a város összes szemét dombjait felgyújtatta, kérdés, hogy vajon ezen égetés által a betegséget okozó csirmagvakat akarta kipusztítani, vagy az égés által fejlődő kozmás illó anyagokat hitte-e a betegség gátlására befolyással bírónak?

Reggelre nincsen egészségesebb és olcsóbb itala az emberiségnek egy-egy csésze tejes kávénál, nincsen egyén kire az ilyen élvezete a kávénak káros lehetne. A fekete kávénál nincsen jobb ellen mérge a dohánynak és opiumnak. A klímának és egyes egyének különböző természetének befolyása van a kávé hatására: szigetországokban és partvidékeken p. o. angolok- és hollandoknál az ideges egyének is estvéként kávéból és theából nagy mennyiséget ihatnak a nélkül, hogy áloműző hatását éreznék. Fárasztó gyaloglások, különösen hegymászások után üdit és erősít a hideg kávé és thea jobban, mint a bor és sör. Izgékony egyének a theát és kávé jobban izlelik hideg időjárásakor mint nyáron, valószínűleg véredényeik és a sziv izgatása miatt.

Gyermekeket és nőket illetőleg engemet 12 évi tapasztalatom a következőkről győzött meg: a ki reggel többet iszik egy csészenél és ezen adagot is erős melegen issza és a ki ebéd után kávé iszik, legyen azon egyén nehéz kézi munkát dolgozó munkás is, mégis egy hétig vagy hónapig is erős agy nyomást és meleget érez a fejében, a gyomor táján nyomást, a nyaküsterében lüktetést; nedv-dus, cholericus egyének, a gerincz oszlop alsó részében fájdalmat, majd szivdobogás- és reszketésről panaszkodnak. Mások, kik huzamosan állani kénytelenek, vagy későre reggelizhetnek, és rossz levegőjű

zárt helyeken kell dolgozniok, renyhe emésztők, aranyeres tünetekről kezdenek panaszkodni, különösen, ha erre öröklési hajlammai bírnak. Gyakran gyomor fekélyeket kapnak, nem ritka eset a tüdő-vérzés is. A rendes havadás bővebb lesz és korábban jelentkezik; orrvérzésre is ingerel és a korai szülést is okozhatja. A káros hatásoknak ilyen halmozatban előszámlálása sem egyoldalunak, sem tulhajtottnak nem fog feltűnni, a tulságos kávé élvezetből eredőnek híve, ha azt állítom, hogy ezen beteges állapotok minden más gyógyszer használata nélkül, csakis a tulságos kávé ivás abban hagyása után tökéletesen elmúltak. A kávéval két visszaélés történik, az egyik az úgy nevezett virágos kávé, erre egy közmondást általánosan a szászok felől terjesztenek t. i. azt mondják, hogy ők a kávé annyira higitva isszák, hogy a porcellán csészék közepére festett virág-csokrot igen jól lehet által látni. A második a surrogat vagy potlék kávék használata, a melyet vagy takarékoságból vagy fősvénységből használnak a legtöbb családnál; a kávé mérésekben pedig tisztán csalásból. A higitott kávék sokkal jobban izgatók és a gyomorra terhelőbbek, mint a tömörök, a surrogátok közül a cichoria a legrosszabb; még Oken felösmerte, hogy vértorlódot, reszketést is okoz és elősegíti az aranyeret. A cukorrépből készített jó hatással van az emésztésre, de nagyon könnyen meglehet utálni. A thea, kávé és Guarana ugyanazon növényi aljat tartalmazza légeny-dus növényi aljban; s midőn felfedezték a légeny-tartalmu anyagok táperejét, a theát, kávé, Guarana-szert tulmagasztalták. A párhuzam kitüntetéscéért még a Cacaoról is meg kell emlékeznünk, ez egy könnyen resorbeálható olajat tartalmaz és nincsen álom-űző hatása. A kávé-szemek nem olyan bőségesen tartalmazzák azon anyagot, melyet a növény élttanban fehérynének neveznek, hanem Gummi-anyag aránylag sok van benne, ez azonban a növény fehérynét nem pótolhatja. Tehát nem a legmegfelelőbb táplálék, különösen a gyermek világnak, különösen a városi tejetet hozzá gondolva mily silány táplálék azon életkorban, midőn a tápszerekből a szervezet épül fel.

Kávé jelenleg legnagyobb mértékben Afrika földjén, az észak-keleti részén tenyésztenek, Aethiópiában és Abissiniában így vadon tenyészve, nagy kiterjedésű erdőket képez. Mielőtt az emberek italul használták, annak már van 400 éve. Moccából terjedett el nyugatra. Európában történelmileg először Londonba 1652-ben, 1670-ben Párizsba, 1694-ben Lipszébe és 1696-ba Nürnbergbe kezdték árulni, 1700-ban a hollandok átplántálták Jávába, honnan Braziliába és Ceylonba terjedt. Aránylag rövid idő alatt az egész világon kedvelt itallá leve. Az összes évi termelést 7 millió mázsára lehet tenni, és ez szét kell hogy oszoljon 1000 millió ember között. Ha a gyermek világot számításon kívül hagyjuk, minden egyes fogyasztóra évenként kevéssel esik több egy fontnál. Ebből azután könnyen meg lehet

érteni, hogy a kávénak az ára nem apad, hanem folytonosan emelkedik, a mi egy részről teremti a surrogát kávékat is, a melyek bár soha sem vetekedhetnek a valódival; de két követelményről nem szabad náluk

lemondani és ez az, hogy legyenek jók és soha sem ártalmasak.

Dr. Bartók István.

T Á R C S A

A magyar nyelv szelleméről és sajátosságairól.

(Egy tanító tapasztalataiból.)

III-ik és befejező közlemény.

Példákat mutattam fel gyengébb költők műveiből, hogy bizonyítsam mennyire nehéz jellemezni, egyéníteni. Mily hosszasan ír péld. Garay „Szent László“-ról, s mégis mennyire halvány, szétmosódó képet nyújt róla. Nyelve is színtelen, minden erőt, jellemzetességet nélkülöző, s hosszas, aprólékoskodó leírásokba bocsátkozik a helyett, hogy tényeket és cselekvényeket állítana előnkbe. Mennyire másképpen vagyunk Arany „Toldi“-jával, hol 8 rövidke sorban benne foglaltatnak mindazon vonások, melyek Toldi jellemét teszik.

Mint komor bikáé olyan a járása,

Mint a barna éjféli szeme pillantása stb., s előttünk áll Toldi a maga nyersségében, vadságában oda vetve egy pár vonással, de a melyeken meglátszik, hogy művész kezétől származnak.

Hasonló művészet van Vörösmarty „Marót bán“-jában is, midőn a visszatérő bán elbeszéli nevének szenvedéseit, s a hosszas leírások helyett csak annyit mond, hogy: midőn távoztam, férfi korom virágjában valék, s most egykor setétlő fűrtimen „a herva dásnak dervirága leng.“

Az alliteratio már a nyelv zenéjéhez tartozik, de míg egyfelől a hangzatosságot emeli, másfelől mintegy érzékelteti a gondolatot. E tekintetben különösen Aranyt és Vörösmartyt állítam fel példaként, kik közül előbbi öntudatosan kutatja fel a nyelv minden báját és zamátját s használja fel költeményeiben anélkül, hogy valahol erőltetettnek tűnének fel, utóbbinak pedig öntudatlanul zendül meg ajkán a legzengzetesebb magyar nyelv, a minőt valaha csak hallottunk. Arany a régi nyelv virágaiból s a mai nép nyelvéből alkot magának egy sajátos nyelvet, úgy, hogy költeményeit egy régi, aranynyal áttört szövethez hasonlíthatnók. Különösen ért az egyénítéshez, s fontos helyeken felhasználva mindent, a mit csak a nyelv nyújthat: nem csak értelmünkre, érzelmeinkre és zenei érzékünkre akar hatni, hanem szemléltet is. E végre különösen két költeményét hoztam fel: „Rozgonyiné“-t, s az „Egri leány“-t.

Előbbiben például, midőn így szól: „csalogatja csemegével muczi paripáját“ a cs és cz álliterálásakor

mintegy hallani véli az ember azt a kényeztető beszéd-módot is, a mely ilyenkor szokásos. A folytatásban is:

Lebke szellő lebegteti tengerzöld ruháját,

Széles úton, poros úton fölletet ver a ló,

Csillámlik a, villámlik a fényes aczél patkó stb.,

magunk előtt látjuk a tovavágtató amazon lebegő ruháját, s a nyomában támadó porfelleg közül a mén kivillanó aczél patkóit. Az „Egri leányban“-ban pedig, midőn az együtt mulató magyar és lengyel urak a felköszöntéseket elvégezték, s

Rá zene zendül, ropog a dob mélyen . . .

Rá zene zendül, kehely össze csendül,

A magyar s a lengyel deli tánczra lendül stb.

nemcsak a zene hangjait s az összeütődő poharak zaját halljuk, hanem, a mint Szász K. megjegyzi, a rhytmusból még a „Búsul a lengyel“ menete is kiérzik.

A simulékony, lágy nyelvre Tompától hoztam fel példákat, s nem mellőztem a tündérek jelenetét sem „Csongor és Tündé“-ből; melyről Gyulai azt mondja, hogy olyan a nyelv benne mintha oda lenne lehelve. A „szállj le, szállj le szép arany pillangó, Kebelemre szállj le kis csapongó“-forma példákkal pedig azt érzékeltetem, hogy miként lehet az alliteratióval a gyöngédséget is kifejezni.

De föl kelle mutatnom azt is, hogy a nyelv még a vihar, s a csaták zajának érzékeltetésére is alkalmas épen azon hangutánzó szavak segítségével, a melyek egy szersmind a nyelv zenei részéhez is tartoznak. Természetesen ide járul még a rhytmus, rím és mérték is, a mely utóbbi pld., midőn Vörösmartynál Bátor Oposról mondatik, hogy:

„Menné, rö-|hanna, re-|pülne, — de|nem hagyhatja vezérét“. . . még a ló vágatását is érzékelteti.

Az élet és természet zordonabb jelenetei rajzolására különösen sok alkalmas szóval birunk. Költőink igen szépen használták fel nyelvünk e tulajdonát is, melyet méltán nevezhetünk szépnek. Ilyen pld. Vörösmartynál a cserhalmi ütközet leírásából egy sor: *Cseng, török a fegyver, dőbög a paizs, harsog az érczkürt . . .* mely a csatazajt szerencsésen utánozza. Vagy Petőfinél: *Barangol és zúg, zúg az őszi szél, . . . Csörögnek a fák száraz lombjai stb.*

Hogy mily szépen lehet hangutánzó szavainkat érvényesíteni, egyik legjobb példa rá Arany J. „Hajnali kürt“-jének következő részlete:

Imetten-e? álomban-e?
Hallék *üvöltő* hangokat.
Honnét e hang? *kürt* szó *rivall*,
Nyi a vadász eb és *ugat*.

Csodálatos, mélyenható,
Édes-fájós e kürtzene,
Keresztül *búg* csonton, velőn,
Miként ha sirból *zengene*,
Rá az eb is, az oktalan,
Ösztönileg *vonít, csahol, . . .*

Ez élesen, fenn *kaczag*,
De hosszú *jajban* végezi:
Az tompa *böffenésivel*
Az alsó hangot képezi;
Közül a többi *nyi, vakog*,
Üvölt, huhol, búg a szava
Közé a viszhang *kerepel*
Ez a vadásznép *nyers zaja . . . stb.*

Ime, ilyen forma példákban tüntetém fel a magyar költői nyelv szépségeit, s ezekután eljöttnek látam az időt, hogy a nyelv és költői kifejezések töm örségéről, s a valódi gondolatról szóljak, mert tapasztalám, hogy növendékem, bár sok mindent olvasott, nem tud egy költeményt valóban élvezni. Felhozám, hogy nem egyszer egy szóval többet lehet érzékeltetni, mint egy hosszú leírás által. Így pld. Vörösmarty „Szép Ilonka“-jában:

És ha láttál szépen nőtt virágot

Elhajolni belső baj miatt;

Úgy *hajolt* el félvén a világot,

Szép Ilonka titkos bú alatt — az *elhajolni* szó úgy szólván az egész folyamatot kifejezi. A tömörség példájául pedig szintén innen hozám fel a következő két sort:

A rövid, de győtrő élet elfolyt,

Szép Ilonka *hervadt* sir felé... melyben a lehető tömören és mégis érthetően és szépen van kifejezve az elmulás. Így lehetőleg mindent összpontosítva kimutatni igyekezém, hogy mindazon sajátságok, melyeket röviden érinték, egy jó költeményben egyesülnek. Ezeknek ösmerete nélkül igazán egy költő sem élvezhető, s nem különösen akkor, ha az embernek a hangulat és a költői gondolat iránt nincs érzéke. Föl-emlitém, hogy legtöbb költőnek minden ereje a hangulatban áll, melyet az olvasóban felkölt, s mely költeményeit átlengi, s valami különösen lágy, simulékony és zengzetes nyelvet sugall. Ezek közé sorolám a többek közt Tompát is.

Az igazi nagy költőknél azonban a nyelv erőteljesebb, tömörebb, gazdagabb, habár nem oly színes is. Innen van, hogy közönségök is kisebb, s különösen a nőkénél, kiknek nagy részénél az olvasás csak pihenés akar lenni, nem nagyon kegyeltek. Rátértem aztán a

gondolat és ötlet közt fennálló különbségre is, s számos példában mutattam fel, hogy igen sok, általában nagyinak tartott költőnek — pld. Heine — csak ötletei vannak. Az oly költeményekre, a melyek igazi ihlettel vannak írva, s gondolatokat tartalmaznak, alig hozhatam volna fel jobb példát a „Merengő“-höz czíműnél Vörösmartitól. Ezt egészen szétbontva: nyelvét, compositióját, alakját s a rajta előmlő hangulatot lehetőleg méltattam s végül figyelmeztettem a következő helyekre:

Kinek virág kell, nem hord rózsaberket;

A látni-vágyó napba nem tekint;

Kéjt vesz, ki sok kéjt szórakozva kerget:

Csak a szerénynek nem hoz vágya kint.

— — — — —
Ne nézz, ne nézz hát vágyaid távolába

Egész világ nem a mi birtokunk,

A mennyit a szív fölfoghat magába,

Magunkénak csak annyit mondhatunk . . . stb.

melyekben minden egyes sor egyszersmind egy-egy gondolat is.

Ime, körülbelül ilyen módszerrel vezetém be növendékemet lassanként a nyelv szellemébe, s igyekeztem elérteni vele, hogy egy költőt vagy valamely művet valóban érthessen és élvezhessen. Hogy czéломat elértem, okom van sejteni, s tapasztalataim nevezetesebb részét tanító társaim elé bocsátva: kijelenthetem, hogy úgy hivatkozhatom rájuk, mint egy orvos a magáéira. S miért ne mondhatnám ezt ki, midőn mi tanítóknál nem csak orvosai, de nevelői is vagyunk?

—i Gy—.

Szerkesztői levél.

Bánffy-Hunyad, 1882. október 8.

A kolozsmegyei ált. tanító-egylet bánffy-hunyadi köre a juniusra hirdetett, de akkorról a vizsgálatok miatt elhalasztott gyűlését tegnap tartá meg a helybeli áll. iskolák helyiségében, melyről rövid referadám a következőkben kívánom megtenni.

A Ravasz György elnöki megnyitóját illetőleg a kör hangulatának s tetszésének adok kifejezést, midőn azt eszmegazdagnak s a nem sok elismerésben részesített tanítói pályára lelkesítőnek jelzem és mondom. A Bács György és Ravasz György (előbbi az elemi iskola I. osztályában a kettős számkörben, utóbbi az V. osztályban a pillangósok rendjéről tartott) tanításai a kör egybevágó véleménye és ítélete szrint „teljesen sikerülteknek“ jelentettek ki. Következett a Boga Károly felolvasása „Aesthetika az iskolában“ czímmel. Terjedelmes és kimerítő előadásában bemutatta az aesthetikai nevelés szükségességét, czélját, eszközeit, elveit és módjait. Szükséges, mert mindazon érzelmek forrásait, mik az embert a leginkább boldogíthatják: gazdaggá és kiapadhatatlanná első sorban és főként a szép felfogott hatásai teszik; s hogy a szép fel-

fogható legyen, a szép érzéket és izlést kell fejleszteni; a szép érzéket és izlést fejleszteni a szépnek a természetben, művészetben s az ember magatartásában és viselkedésében való nyilatkozása által lehet, mint eszköz által; a képzés a szoktatás, oktatás és példaadás útján eszközölhető, a nevelési eljárás alakja induktív levén; elvek: az alaposság, fokozatosság, mindenoldalúság és szemléltetés. „Sajnos — mondá felolvasó — hogy a család leginkább az aesthetikai képzés tekintetében jön összeütközésbe az iskolával.“ Való igaz! „Há a tanítónak sikerült a családi élet (tisztelet a kivételeknek!) miveletlenségében gyökerező akadályokat legyőzni, érdeme az aesth. nevelés munkájában többszörös.“ De vajon lehetséges-e ezen akadályokat legyőzni? Alig-alig.

Az eszközök tárgyalásánál igen helyesen fejté ki felolvasó, hogy a szépnek a természetben való nyilatkozása közvetlenebbül használható fel az aesth. képzés eszközüül, mint a művészetek. A művészeteknél ugyanis nem annyira a mitben, mint inkább és első sorban a hogyanban, a megjelenítés alakjában kulminál a szép; s miután a hogyannak megítéléséhez, tehát a művészeti szép felfoghatásához magasabb értelmi, bíráló és ítélő tehetség feltételeztetik, s miután ezen tehetség a népiskolában nem létezik: az aesth. képzésben első sorban a szépnek a természetben való, tehát könnyebben felfogható nyilatkozása használható eszközüül, s csak azután a művészetek, mikor a növendékek értelmi ereje már fejlődni és erősülni kezd. A szépnek az ember viselkedésében, magatartásában való nyilatkozása képző eszközüül a megfelelő példákban való felmutatás és után-szoktatás által használható fel. Az oktatást illetőleg azt ajánlja, hogy az ne unalmas terjengésben, bőbeszédűségben s ne nagyhangu fejtegetésekben, hanem mintegy önkénytelennek látszó odavetésben, rövid és magvas utalásban, intésben, figyelmeztetésben, tetszés-nyilvánításban, a szépnek ránk gyakorolt hatása megfelelő feltüntetésében álljon; s ezt főként a földrajzi, geologiai, történelmi, májálisi, stb. kirándulások alkalmával, de bennt tanításközben is alkalmazni kell. stb., stb.

Éljenzés és jegyzőkönyvi köszönet jutalmazta a felolvasást.

Következett volna a Pál Károly vitatétele a tanítói tekintélyről, de előadó másnemű elfoglaltatásai miatt a gyűlésen részt nem vehetvén, tételének tárgyalása a jövő decemberi gyűlésre halasztatott. Akkorra, a kör jövő évi megalkulásának alkalmára halasztatott a népnyelvi- és népirodalmi, a természettudományi s földrajzi-, történelmi (helyi adatokat gyűjtő s alkalmas módon feldolgozó) szakosztályok végleges megalakulása s tisztviselőinek megválasztása is. Az ezen érdekekben szerkesztett „ügyrend“ tervezetének megkészítésére kiküldött bizottság előadója, Boga Károly, be-terjesztette a terjedelmes (alapszabályokat és kimerítő munkarendet tartalmazó) ügyrendet, mely a nyelvről s a természettud. közlemények útmutatásai szerint szerkesztve, a kör által egyhangulag el is fogadtatott. Nyilvánosságra hozatala s minden egyes tag számára való megszerzése felől gondos-

kodva lesz; s a kolozsmegyei tanító-egylet közelebbi közgyűlésén is elfogadás s terjesztés végett be fog mutattatni.

Nevezetes pontja volt gyűlésünknek az Ignác Károly ur által tett s közhelyesséssel fogadott azon indítvány is, melynek értelmében átír a kör az egyházmegyéhez, hogy tanítóit a gyűléseinken való részvételre utasítsa.

A jövő gyűlés programjának megállapítása után gyűlésünk véget ért.

(— énius.)

I R O D A L O M.

A budapesti állami elemi- és polgári-iskolai tanító-képezde

Multja és Jelene

(187³/₄—188⁰/₁.)

(Adalékul az elemi és polgári iskolai tanítók képzésének történetéhez Magyarországon. A nevezett intézet igazgató-tanácsának megbízásából írta Gyertyánffy István, a budapesti állami elemi és polgári isk. tanító-képezde igazgatója. Budapesten, 1882. Nyomatott a magyar királyi egyetemi könyvnyomdában. Ára 1 frt. 50 kr. Az egész jövedelem az intézeti növendékek segély-egyletéé. 528 old.)

(Folytatás.)

Az 188⁰/₁. évre esik a polgári képezde évfolyamainak egy évvel, tehát három évre való megújítását tárgyazó javaslat is. (E javaslat értelmében ma három éves a ciklus.) A polgári gyakorló iskola osztályainak emelkedésével az ezekben működő tanárok számának emelése is szükséggé vált. Ide kinevezettek Kobányi Károly rajztanárrá, Trombitás Gyula a math. szak tanárává s Baló József a nyelv. tud. szaktanárává. A tanítóképezdénél külön választott és szervezett természet-vegytani tanszékre a szóba jöhető egyének között a Kovács János személye látszott legtöbb garanciát nyújtani, ki is neveztetett.

A Gyertyánffy 25 évi tanárkodásának ez év júniusában tartott jubileumáról a „Hon“ után közöl általános érdekű adatokat. Mint igen nevezetes, megjegyzendő itt, hogy a Gyertyánffy növendékei és hallgatói „Gyertyánffy-alap“ czímen maguk között a hála és ragaszkodás némi jeléül 438 frtot és 40 krt gyűjtöttek s tettek le alapítványképpen az ifjúsági segély-alap javára; maga a jubiláló pedig saját neve után nevezett czímmel ezer forintnyi alapítványt alapított, szintén az ifju segély-egylet javára. (Hogy zajtalan működése közepett 50 éves tanárkodása jubileumát is megünnepelhesse, a közjó érdekében most is kívánjuk!)

A mű I. részét (az intézet történetével foglalkozó részt) négy konklusio fejezi be. Az elsőben köszönet mondatik a kormány élén és kebelében lévő intéző férfiakkal: Trefort ő excellentiájának, Gönczy, Buzogány és Hánzély uraknak, mint a kik az ismertett reform-intézkedésekben főfőtényezőkként működtek közre; a második konklusiot a kormány és intéző körök további jóindulatának s közreműködésének kikérése s az intézetnek jövőjéhez kötött

remény fejtegetése képezi. A harmadik konklusio a polg. isk. rajztanítók képzése, az ipari szakcsoport teljessé való kibővítése s a tanítókép. tanárok képesítésének kérdéseivel foglalkozik. A tér szűk volta kényszerít, hogy az ezekre vonatkozó megjegyzések s nézetek fejtegetését egy más alkalomra halasszuk. A negyedik és utolsó konklusio, hogy állandó és megfelelő épületet az intézetnek!

Az intézet egynevű elnevezésére vonatkozólag, miután az az összes népokt. intézeteket magában foglalja, Gy. a „Pädagogium“ nevet ajánlja. Valóban csak egy ilyen, szélesebb terjedelmű fogalom-alakkal lehetne a megfelelő nevet megadni. Lehetne a „Népoktatási egyetem“ (?) nevezetet is használni.

Következik a II. vagyis a statistikai kimutatásokat tartalmazó rész.

Hátra van a könyv második vagyis statistikai része.

Mikor Gyertyánffy 187³/₄-ben a csak elemi tanítóképezdeből álló intézet igazgatását átvette, az intézetben, ide értve a hitoktatókat is, csak 10 tanár működött; ma már azonban a teljessé növekedett (elemi gyakorló-iskolából, elemi képezdeből, ipar-tanműhelyből, polgári gyakorló-iskolából s a négy önálló szakcsoportra osztott polgári képezdeből álló) intézet élén 30 állandó és rendes tagot számláló tanárkar áll.

Valóságos egyeteme népoktatásunknak ez az intézet!

Az ifjú 6 éves korában belépve az intézetbe s 19 éven át annak kötelékében (6 évet az elemi s 6 évet a polgári gyak. iskolában, 4 évet az elemi s 3-at a polgári képezdeből) tanulván: 25 éves korában mint polgári iskolai avagy tanítóképezdei tanár léphet ki az életbe.

Az elemi képezde növendékeinek nyolcz év alatti létszáma (ide értve a főlebb vett osztályok létszám összegét is) 539-et tesz; ebből római kath. volt 350 (a legtöbb), gör. kath. (a legkevesebb) 1. A növendékek 41 vármegyéből sereglettek össze, külföldről 7 jött. A nyolcz év alatti közép életkor 18 év; az erkölcsi osztályzat dicséretes, a szorgalmi kitaró s a tárgyakban tanusított előhaladás jó. A 8 év alatt összesen 53 intézeti növendék nyert tanítói képesítést.

A polgári képezdebe való felvételért a 8 év alatt összesen 576-on folyamodtak; ezek közül római kath. volt 274, mőzes vallásu 106. A felvettek létszám összege (tehát a kik az intézetnek hallgatói lettek, beleértve itt is a főlebb vett osztályok létszámát) 372-öt tesz, a kik közül római kath. volt 181, helvét hitv. 77, mőzes vallásu 53; tanítói oklevéllel 181, tanítóképezdei bizonyítvánnyal 153, éretts. bizonyítvánnyal 38 lépett az intézetbe; a nyelv- és történettudományi szakot 171, a mennyiség-természettudományit 152, a művészetét 41, az iparét (az első egy évben) 8 látogatta. A középéletkor 21 év, az osztályzat — mint az elemi képezdeből. A nyolcz év alatt összesen 133 int. hallgató nyert polgári képesítést, a kik közül a legtöbb (67) polgári iskolai tanár, a legkevesebb (1) felső népisk. igazgató, tanító-képezdei tanár 11.

A növendékek a nyolcz év alatt összesen 117,559 frt és 68 kr. erejéig segélyeztettek, s ezen pénzértéket részint készpénzben, részint ingyenes lakásban, részint pedig köztartáson ingyenes étkezésben kapták ki. A butorzati felszerelés a 8 év alatt 132,315 frtba került; az intézeti helyiségek évi bérösszege 10,545 frtot tesz.

Közölve vannak mind az elemi, mind a polgári képezde tantervei, a mint egymásután keletkeztek. Az elemi képezde számára három: 1868—1877-ig az első, 1877—1879-ig a második s 1879. szept. 1-jétől maig a harmadik. A polgári képezde számára szintén három: 187³/₄—187⁷/₈-ig az első, 187⁷/₈—188¹/₂-ig a második s végül az immár három éves tanfolyamává emelt s ipari szakcsoporttal is bővített polgári képezde számára 188¹/₂-től maig a harmadik. Közölve vannak a tanképesítési szabályrendeletek s az összes (elemi, szintugy polgári iskola) képesítettek névsora s osztályzata; a tanképesítési írásbeli tételek évről-évre, mindkét képezde s mindegyik szakcsoportra vonatkozólag. Közölve vannak mind ama tan- és kézikönyvek, a mik a nyolcz év alatt használtattak s részben ma is használatnak, évről-évre. Az intézet külső és belső felszerelésére (szertárra, vegytani teremre, taneszközökre, könyvtárra, stb.) vonatkozó statist. adatoknak egész halmaza, használati útmutatásokkal s leírásokkal.

A kiket nevelésoktatásügyünk fejlődése s főként hazai elemi és polgári isk. tanítóképzésünknek közel egy évtizedes multja s jelene érdekel (már pedig a tanügy embereit érdekelnie kell!), azok szerezzék meg a könyvet s olvassák át: tanulságos dolgot fognak végezni.

Minket közelebről az igazgató-tanácsi (iskola-széki, gondnoksági) intézmény jelen (ósdí) alakjára tett tartalmas megjegyzések s fejtegetések, a polgári iskolára, a polgári iskolai rajz- és tornatanítók s tanítókép. tanárok képzésére, illetőleg képesítésére vonatkozó fejtegetések, magyarázatok érdekelnek leginkább; a tanítókép. önképzőköröket illető (kontra) megjegyzések, szempontok is nagyon érdekesek. Ezek közül egyikkel-másikkal behatóbban foglalkozni, szükségesnek s időszerűnek tartjuk.

(Folyt. köv.)

Boga Károly.

1000 év 1000 dal. Hazánk ezredéves fennállásának ünnepélyére egyik legszebb nemzeti emlék leendő a „Magyar Dal-Album“ és „Magyar Daltár“ című vállalat, mely ama jubileumi nap elérkeztéig 1000 magyar népdallamot fog közölni zongorára alkalmazva minden hozzá tartozó szövegeikkel együtt. E gyűjteményből már három kötet jelent meg az 1—600. számú dallamokkal és azok szövegeivel, míg most a IV-dik kötet van folyamatban, mely a 601—800. számú dallamokat és azok szövegeit — tehát új kétszázat — fog közölni. Irodalmunkban jelenleg ez az egye-

düli vállalat, mely népünk dal- és zeneköltészetét gyűjti és hazánkban úgy mint külföldön terjeszti, hogy azt a jövőkornak is megmentse; tartalomra nézve máris **legterjedelmesebb**, mert már többet közölt, mint az összes hasonnemű vállalatok; az árát tekintve is **legolcsóbb**, mert jutányosságra nézve nincs hozzá hasonlítható zenemű. E nemzeti vállalat tehát valóban megérdemli minden magyar hazafi és honleány pártfogását. Megjegyzendő, hogy e gyűjtemény két részből áll, u. m. zongorára alkalmazott dallam-könyvből a „Magyar Dal-Album“-ból és ennek szöveggönyvéből a „Magyar Daltár“-ból. A „**Magyar Dal-Album**“ IV-ik kötete ismét 10 havifüzetben adatik ki, melyből az első füzet november hó elsején jelenik meg. Előfizetési ár egész évre: 10 füzetre 1 frt 80 kr, félfévre: 5 füzetre 90 kr. Egyes füzet ára 25 kr. A „**Magyar Daltár**“ IV-ik kötete két félkötetben fog megjelenni, melynek együttes előfizetési ára 80 kr. Minden füzet bérmentve küldetik szét. Diszbekeztési táblák a „Dal-Album“ egyes kötetéhez 80 kr. Gyűjtőknek minden 6 egyszerre megrendelt példány után tiszteletpéldány adatik. Előfizetések legcélszerűbben postautalvánnyal a „Magyar Dal-Album“ kiadóhivatalához Győrbe intézendők.

S Z E M L E.

Franciaországban.

Vosges megyében, Thaonban egy polgári iskola megnyitása alkalmával Jules Ferry mint elnök egy megnyitó beszédet mondott. Ebből közlünk egy pár részletet. A gyermekekhez fordulva, azt mondá, hogy ez iskolai ünnepélyből több tanulság foly rájuk nézve. Ennek első sorban is hála-ra kell őket köteleznie a társadalom iránt, a melyben élnek, az állam iránt, mely a politikai és társadalmi kérdések legelsőjévé a gyermeknevelést tette. „A három köztársaság, így folytatja, örök hála-ra érdemes előttetek: az első adta nektek a felszabadult földet, a második az általános szavazóképeséget, a harmadik a tudást. Ez adta meg, hogy a világosság behatoljon a legutolsó kunyhóba is; ez tette a nevelést ama szélesen áradó folyamává, hová mindenki eljehet szabadon szomját oltani és meríteni. Ez a harmadik köztársaság, melynek a nevelés uralkodó szenvedélye és ez a legtökéletesebb és legdicsőbb munkája, s ezért szerető anyák dicskoszorújával fog ragyogni a jövő idők előtt; soha kormány jobban nem szeretette a gyermekeket ennél; ez kiváltképp az anyai köztársaság.“ A tanítókhöz fordulva mondá: A köztársaság sokat tett önökért. Nem rég is a tanító még mindenki szolgálja volt, szolgálja a plébánusnak, szolgálja a bírónak, szolgálja a kastélynak és gyárnak. Ma a tanító nem szolgálja senkinek, csak a hazának.

A tanító ne legyen háboruságban se senkivel, ne legyen az egyházi férfiaknak se akadály, se versenytársa, se a polgári hatósággal össze ne ütközzék; kerülje ki féltő gonddal a helyi intrigákat és apró társasági pletykapártokat; vonuljon meg nevelő szerepében, munkára, komolyság-

ra és haladásra való elhivatásában. Így nagyobb tekintélyre, becsületre és hitelre tesz szert, mintha a helyi kicsinyes pártoskodásokba elegendik. Nevelők, itt van az önök földje, az önök birtoka. Itt e gyermekek magvai és reményei a jövőnek, itt e gyermekek, a kikből tíz évi gyakorlat és megújított módszer által nem csak embereket, de polgárokat is kell képezniök; egy egész megújított nemzedéket az értelmi, erkölcsi és testi nevelés által, jobbat mint a miénk, teljesebbet és erősebbet, mely ne legyen se könnyelmű, se feledékeny és a kik méltóbbak lesznek ama jövőre, melyet a sors hazánkknak fönntart.“

Angliából.

A nevelésügyi államtanács jelentése szerint az 1881-ik évről: A nappali, államilag segélyezett népiskolák száma 18.062. Ezekben van 26.376 osztály és elegendő hely van bennök 4.389,633 tanuló számára. Tényleg beiratott 4 mil. 045,362 tanuló.

Az iskolát közepesen látogatta 2.863.535 tanuló.

Szabályszerű vizsgát csak a 7 évnél idősebbek állanak. Ilyen volt 1.995,698 s ezek közül 1.264,121 tett sikeres vizsgát az olvasásból, írásból és számtanból.

Az állam adott 2.247,507 font sterling segélyt, melyből egy tanulóra 15 shilling, 8 pence esik, a feljárókat véve alapul.

Az államtanács felügyelete alatt állt még 1222 esti iskola, melyekbe 39.222, 12 évesnél idősebb növendék járt fel.

Érdekes az összehasonlítás az 1870-iki népoktatási törvény óta tett haladásban:

	1870.	1881.
Az állam népessége:	22.090,160	26.055,406
Az iskolák száma:	8,281	19,384
Osztályok száma:		
1) Nappali iskola:	12,061	26,376
2) Estéli iskola:	2,504	1,222
Az iskolák közép látogatása:		
1) Nappali iskolák:	1.152,389	2.863,535
2) Estéli iskolák:	83,375	39,222
A tanítók és tanítónők:		
1) Rendesek:	12,467	33,562
2) Segédtanítók:	1,262	8,559

Egyleti közlemények.

A kolozsmegyei tanító-testület 1882-ik évi közgyűlésének sorrendje:

Október 29-én d. u. 5 órakor elértekezlet a polgári iskola helyiségében.

Október 30-án d. e. 9 órakor közgyűlés a városi tanács-teremben a következő tárgysorozattal:

- 1) Hymnus, éneklé a képezdei dalkör.
- 2) Elnöki megnyitó beszéd.
- 3) A választmány évi jelentése a titkár által.
- 4) Az egyleti szakközlöny ügye.

Melléklet a „Család és Iskola“ 16-ik, számához.

5) Bizottságok kiküldése: a) a tanszertár, b) a könyv- és irattár, c) a pénztári számadások felülvizsgálására, d) a szavazatok beszédésére, e) a nyilvános tanítások megszervezésére.

d. u. 4 órakor vitatétel tárgyalás, előadó: Kozma Józsefné tanítónő-képezdei tanárnő.

Október 31-én d. e. 8—9-ig nyilvános tanításokat tartanak: Az I-ső közs. isk. helyiségében Balázs József, a II-ik közs. iskolában Kolozsvári Albert.

d. e. 1/2 10-kor a közgyűlés folytatása ily rendben:

1) Szózat, éneklés a képezdei dalkör.

2) Az okt. 30-iki közgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése.

3) A tisztviselők leköszönése és a körelnök választása.

4) A szavazatszedő bizottság jelentése.

5) A könyv- és irattár megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése.

6) A tanszertár megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése.

7) A pénztári számadások megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése.

8) Jelentések a nyilvános tanításokról.

9) Felolvasás Dr. Veres Vilmos felső keresk. iskolai tanártól.

10) Indítványok tárgyalása.

11) A jegyzőkönyv hitelesítésére bizottság kiküldése,

Meghívó. A torda-aranyosmegyei tanító-testület ez évi rendes közgyűlését november hó 8-, 9- és 10-én tartja meg a következő tárgysorozattal:

1) Szózat, éneklés a tanítói-dalárda.

2) Elnöki megnyitó beszéd, tartja Pálfi Károly tanító-testületi elnök.

3) Titkári jelentés, felolvassa Kósa Sándor tanító-testületi titkár.

4) Bizottságok kiküldése.

5) Tisztujtítás.

6) Képviselő-választás az országos képviselői tanító-gyűlésre.

7) Felolvasás Kriza Sándor és Sigmond Gizella tagtársak által.

8) Gyakorlati tanítás Mezei András tagtárs által.

9) Jártó Imre és Végh Mátyas tagtársak sajtótervezeti térképtartójuk bemutatása.

10) Ezen vitatétel megvitatása: „Mennyiben helyes az egyes tantárgyak tanításánál a kézikönyveket nélkülözni és azok helyett a tanítást dictálás és jegyzetek után eszközölni.“

Előadó: Váradi Luiza.

11) Indítványok tárgyalása.

E közgyűlésre a tagtársakat és a tanügy iránti érdeklődőket tisztelettel meghívjuk, egyszersmind azon tagtár-

sakat, a kik ingyen szállást óhajtanak nyerni, arra kérjük: szíveskedjenek neveiket legkésőbb okt. 25-éig a tantestület titkárához beküldeni.

Torda, 1882. okt. 10-én.

Pálfi Károly.

elnök.

Kósa Sándor,

titkár

Meghívás. A szebenmegyei róm. kath. tanító-egylet ez idei rendes közgyűlését f. évi november hó 8-án és 9-én fogja megtartani Nagy-Szebenben az Orsolya-apáczák leányiskolájában, melyre az egylet rendes és pártoló tagjai tisztelettel meghívottnak.

Tárgysorozat:

November 8-án d. e. 8—1 óráig:

1) Isteni tisztelet-a fent említett kolostor templomában.

2) Gyakorlati tanítást tart. M. Valeria zárdai tanítónő a 4-ik osztályban a számtanból.

3) Gyakorlati tanítást tart Thomandl J. teréz-árvaházi tanító a 6-ik osztályban a természettanból.

4) Elnöki megnyitás.

5) Az utolsó vándorgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése.

6) A gyakorlati tanítások megbeszélése.

7) Közös ebéd.

November 8-án d. u. 3—6 óráig:

8) A választmány évi jelentésének felolvasása.

9) A Szánthó Mihály teréz-árvaházi tanító által, a múlt vándorgyűlés alkalmával tartott értekezés megbeszélése.

10) A könyv- és pénztár felülvizsgálására kiküldendő bizottság választása.

11) Ujabb megjelent tankönyvek ismertetése Szánthó Mihály teréz-árvaházi tanító által.

November 9-én d. e. 8—1 óráig:

12) Gyászistenisztelet néhai nagymélt. Fogarasi Mihály erdélyi püspök volt egyleti fővédnökért a kolostor templomában.

13) Emlékbeszédet tart néhai nagymélt. Fogarasi Mihály volt egyleti fővédnök fölött Sz. J. gymn. hittanár.

14) Előadás a tizes rendszerről. Előadó: Orell L. áll. tanító.

15) A könyv- és pénztár felülvizsgálására kiküldött bizottság jelentése.

16) Tisztviselők leköszönése, körelnök és szavazatszedő bizottság választása.

17) Tisztujtítás.

18) A jövő gyűlés idejének és tárgyainak meghatározása.

19) Indítványok tárgyalása.

November 9-én d. u. 3 órakor:

20) A báró Bruckenthal-féle képtár, könyvtár és mu-

zeumnak, valamint Nagy-Szeben város más nevezetességeinek megtekintése.

Az elszállásolás ügyében szíveskedjenek a tisztelt tagtársak f. év november hó első napjáig az elnökhöz fordulni, ki a nyereendő mérsékelt áru vasuti jegyeket is kellő időben el fogja küldeni.

Nagy-Szeben, 1882. október hó 2-án.

Roszkosni Elek s. k. Szász Károly s. k.
tan. egyl. elnök. tan. egyl. alelnök.

VEGYESEK.

Miután a jelen számunk, tantesztületünk folyó hó 29-, 30- és 31-én tartandó évi közgyűlése előtt az utolsó, kötelességünknek tartjuk kérni azon t. előfizetőinket, a kik eddig az előfizetési díjat még nem küldötték be, a közgyűlés előtt befizetni és pedig annál is inkább, hogy ne legyünk kénytelenek mint eddig, ugy most is — a lap anyagi oldalára nézve oly káros befolyással levő — nagy összegű hátralékokat kimutatni. Különösen kérjük az iskolák t. előjáróságait, szíveskedjenek a hátralékos előfizetési díjak beküldése iránt a kellő intézkedéseket megtenni. A „Család és Iskola“ kiadó hivatala.

— Miniszteri rendelet a polgári iskolákról. A valás és közokt. Miniszter 29.818 sz. a. a következő rendeletet bocsátotta ki. „A csász. és kir. közöshadügyminiszteriummal egyetértőleg, a polgári fiu-iskolák negyedik osztályát végzett növendékeknek a csász. kir. hadapród iskolákba vizsgaletétele nélkül leendő felvételi jogosultságuk, a csász. és kir. közös hadügyminiszterium f. évi szept. 11-én 2752 sz. a. kelt és közzétett körrendelete értelmében kimondatván, arról a kir. tanfelügyelőséget tudomás és közhírré-tétel végett ezennel értesitem.“

Uj lap. „Tanügyi Értesítő“ cz. alatt a Szolnok-Dobamegyei tanító-testület havi lapot ad ki, mely a nagy szünidőt kivéve, megjelen minden hó 15-én. Előfizetési ára egy évre 1 frt 60 kr. félévre 80 kr. Az előfizetési pénzek Incze Ferencz czimén Deésre küldendők, mint a tanító-testület pénztárnokához. A lap legkivált a megyei dolgokat fogja érdekelni; de körültekint a népnevelés minden oldalára is. Ez a 2-ik magyar paed. irányu lap Erdélyben.

— Uj lap. Kolozsvárt „Vegyteni lapok“ czimvel havi folyóirat indult meg. Szerkeszti és kiadja Fabinyi Rudolf. Megjelen egy évben 10 számban. Előfizetési ára egy évre 4 frt., mely, valamint mindennemű küldemény a tud. egyetemi vegytani intézethez küldendő. Ez Kolozsvárt a 18-ik lap és folyóirat.

— Siket-némák intézetei a földkeresésén. Ezen eszme Németországban a 18-ik évszáz második felében kez-

dődik. S valóban ily intézet ma is ott van legtöbb, t. i. 90, 5,608 tanulóval s 580 tanerővel. Magyarországon csak 2 van 140 tanítvánnyal s 14 tanerővel. A legtöbb államban a társadalom kezdeményezi őket. Nálunk ebben is történt haladás 1867 óta, de nem sok ahhoz képest, hogy 15,000 siketnéma van hazánkban s a két intézetbe megürült helyekre százak folyamodnak. Mi ez adatokat a Fekete Károly ig. által kiállított váci siket-néma intézet értesítőjéből vesszük át, ki egyszersmind hasonló intézetek felállítását sürgeti társadalmi uton, kisebb szabásban 8—10 tanulóval vidékenként. Legkülönöbben a nagyobb városokban tartaná ezt szükségesnek, teszem fel Kolozsvárt, mely anynyi kiváló intézettel ékeskedik: Mi természetesen mint minden jót, ezt is pártoljuk s Kolozsvárt a **nőegyletet** tartanók leginkább alkalmasnak s képes erővel rendelkezőnek egy ily intézet létesítésére. Ohajtjuk is, hogy e tárgyban mozgalom történjék. Mi pedig köszönetet szavazunk Fekete Károly urnak, hogy ez idea tárgyában Kolozsvárban bizik.

— Baján Dr. Kubinszky Mihály emlékére, ki a kath. tanító-egyleteket létesítette, a tudósoknak és tanférfinak emlékére a kalocsa-egyházmegyei tanító-egyletek egy emlékkövet leplezték le szept. 29-ikén. Az emlékkö 16 láb magas carrarai márvány. Emlékbeszédet Mayer kanonok tartott.

— Bécsből. Az osztrák fővárosnak az 1880—81-ik évben volt 28 polgári iskolája 8 osztályllyal, 50 népiskolája fiuk s 50 leányok számára s 6 vegyes. Összesen 131. Ezekbe járt 66,856 növendék, 32,571 fiu s 34,285 leány. Volt bennök alkalmazva 914 tanító, 380 nőtanító, 208 valás tanító, 32 franczia tanító s 372 munkatanítónő. Magániskola volt 8 fiuk s 30 leányok számára 4,937 növendékel. Az összes tankötelesek száma a valódi Bécsben (külvárosok nélkül) 79,212 s ez az össznépeességnek (705,402) 11.23 % -da. Volt még 14 gyermek-menedékhelye, 8 árvaintézete, 30 gyermekkertje, melyek mind privat-természetűek. Bécs költött a gyermekek oktatására 1880—81-ben 11 millió 212,231 frtot.

— Helyreigazítás. A budapesti elemi- és polgáriképezde Multjáról és Jelenéről szóló eddigi (14-dik és 15-dik sz.) ismertetésünkben a 143. lap 16-ik sorában nélkülöznie helyett éreznie, a 153. lap 7 sorában pedig indulással helyett indokolással olvasandó; s a figyelem sajtóhiba folytán tévesen van az internátusi intézmény helyett egy tanári kinevezésre felhiva.

— Necrolog. Málík Józsefné, sepsi-szentgyörgyi leányiskolai igazgató, Málík József neje, született Gyárfás Gizella folyó hó 5-én, életének 27, boldog házasságának 7-ik évében, kínos szenvedések után jobblétre szenderült. Nyugodjanak békében porai.

Tartalom. Az érzékek neveléséről. Francziából — Tanulmányok a kávé történelme és dietikai hatásáról. Dr. Bartók István. — Tárca. A magyar nyelv szelleméről és sajtáságairól. — Gy. — Szerkesz.ői levél. (— énius.) — Irodalom. A budapesti állami elemi- és polgári-iskolai tanító-képezde Multja és Jelene. Boga Károly. — Szemle. — Egyleti közlemények. — Vegyes.